

Прамоўленае
з Ганнай СЕВЯРЫНЕЦ

УЛАДЗІМІР ДУБОЎКА ІРАІІЗУЕ

Іншы раз даводзіцца чуць, што, маўляў, Уладзімір Дубоўка, выбітны паэт драматычнага лёсу, вярнуўся з ГУ-ЛАГу зламаным. Дзіва што: дваццаць восем год у высылках і лагерах. Нібыта і тосты за кампартыю прамаўляў, і электрычныя разеткі ў хаце пры сяброўскіх размовах галёшамі прыкрываў, і слова супраць сістэмы пасля рэабілітацыі ніводнага разу не ўзняў. Пакінем гэтыя развагі на сумленні тых, хто, не зведаўшы сталінішчыны, чакаў ад былых вязняў сцягоў, барыкад і гарачых прамой. А самі ўчытаемся ў адзін з артыкулаў Дубоўкі, які захаваўся ў асабістым архіве паэта. Вядома ж, ніхто з рэдакцыйных смельчак, што вінілі Дубоўку ў «паламанасці», надрукаваць такі артыкул не асмеліліся б, негледзячы на тое, што быццам бы нічога «гэткага» у ім не было. Здаецца, такая бяскрыўдная нататка з творчай майстэрні пісьменніка. Здаецца, проста сабе гісторыя знакамітага хрэстаматычнага верша «О Беларусь, мая шпышына». Здаецца, нічога асаблівага: пажылы паэт нейкім прыдуркаватым тонам раскажае пра тое, як ён пад кіраўніцтвам надзейных сяброў перапраўляе свой стары верш на патрэбу новаму часу.

Але гэтыя калі не ведаць Дубоўку. Загартаваны ў гарачых літаратурных дыскусіях дваццатых, ён бездакорна валодаў іроніяй, навучаны паўсядзённасцю ідэалагічнага пераследу, найлепш за ўсе мовы свету ведаў мову эзопава - мову іншасказання, мову прыхаванага сарказму, мову афарыстычнай байкі. Увесь тагачасны літаратурны працэс, з зягонным крывадушам і фальшам, танным коштам паэтычнага радка, прыстасаванствам творцаў і немагчымасцю вольнага слова паўстае перад намі ўва ўсім сваім цвечце. Без сцягоў, барыкад і змагарскага пафасу. Тонам вясковага дырліва.

І яшчэ важна. Такія артыкулы - а Дубоўка быў вялікім майстрам гэтых артыкулаў, і некаторыя з іх яму нават удавалася «праціснуць» у друк там, дзе ў рэдакцыях сядзелі людзі, глухія да іроніі - былі адзінай магчымасцю працітаваць уласныя вершы, адзначаныя кляймо «нацдэмаішчыны». Тую, сапраўдную, неперапрацаваную «Маю шпышыну» Дубоўка не мог надрукаваць у 60-я гг. ані ў адным са зборнікаў, ані ў адной з газет. Хіба толькі пад такім вось соусам.

(Без назвы. З асабістага архіва Уладзіміра Дубоўкі)

Я ніколі не задумаваўся над такім пытаннем: як часам выпадковая з'ява дае пачатак новаму твору, дапамагае яму з'явіцца на свет і як часам якая-небудзь нечаканасць знішчае ў тваёй памяці і тваім уяўленні ўжо зусім гатовы, выпелены тваім сэрцам твор, калі заставалася толькі ўзяць у рукі пяро і запісаць яго на паперу.

Прышла гэтая нечаканасць, перабіла ўсе твае думкі, настроі і, як ты не стараешся прыгадаць тое, што было ўжо сфармавана ў нейкую цэльнасць - няма яе і ніколі не будзе.

У звязку з рэдагаваннем, падрыхтоўкай да друку выбраных твораў мне давялося пазнаёміцца з выдатнымі знаўцамі нашае кнігі і літаратуры: З.П.Матусавым, М.І.Татурам, І.Д.Казекам, А.Е.Кучарам.

У працэсе гэтай падрыхтоўкі і звязаных з ёй таварыскіх гутарак з гэтымі таварышамі, а таксама і з другімі, пра якіх я кажу крыху пачакаўшы, з'явіўся ў мяне зусім новы твор.

Для мяне гісторыя напісання яго з'яўляецца настолькі незвычайнай у маёй творчай практыцы, што я надумаў запісаць пра гэта на паперу.

Загартаваны ў гарачых літаратурных дыскусіях дваццатых, Уладзімір Дубоўка бездакорна валодаў іроніяй, а найлепш за ўсе мовы свету ведаў мову эзопава - мову іншасказання, мову прыхаванага сарказму, мову афарыстычнай байкі

Арыў НАН РБ

А пачалося так. Рукапіс маёй кнігі быў у тав. З.П.Матусава, як у самага адказнага за выданне ўсяго, што б там ні было, у самым канцы 1958г.

Як звычайна, у канцы года ўва ўсіх адказных і нават неадказных працаўнікоў - вельмі многа работы: заканчэнне аднаго і падрыхтоўка да другога года. Тут і каштарысы, тут і пляны, тут і справаздачы...

Пры выпадковым спатканні з З.П.Матусавым, каб прыспешыць рух рукапісу, што мяне цікавіла асабіста як аўтара, я падаў думку даць мне гэты рукапіс на дадатковае маё рэдагаванне, паколькі да гэтага рукапісу былі зроблены ўжо заўвагі таварыскага парадку І.Д.Казекам.

З.П.Матусаў так і зрабіў. Узяўшы гэты рукапіс дадому, я звярнуў увагу на тое, што да верша «О Беларусь, мая шпышына», напісанага мною ў 1925г., зроблена зусім трапная заўвага наконт таго, што слова «пройма» з'яўляецца малапашыраным і што для паляпшэння гучання ўсяго вершу варта было б пачаць наконце падшукання нейкага іншага слова замест гэтага.

Дарэчы, увесь твор гучыць так:

О Беларусь, мая шпышына,
Зялёны ліст, чырвоны цвет!
У ветры дзікім не загінеш,
Чарнобылем не зарасцеш.
Пялёсткамі тваімі стану,
На дзіды сэрца накалю,
Тваіх вачэй, пад колер сталі,
Праменне яснае люблю.
Ніколі пройме з дзікім ветрам
Не развіваць дзявочых кос.
Імкнешся да Комуны Свету,
Каб радасць красавала скрозь.
Варожасць шляху не зачыніць,
У перашкодах дух расце.
О Беларусь, мая шпышына,
Зялёны ліст, чырвоны цвет!

Узяўшы слова «пройма» - я пачаў думаць, чым яго лепш замяніць. Якія словы мне не прыходзілі на памяць, яны пачалі цягнуць за сабой у радок новыя. А паколькі так, перабудоўвалася ўся строфа. А паколькі перабудоўвалася адна строфа, яна прымушала мяне пераглядаць і суседнія строфы, каб даць пэўную цэльнасць.

Адным словам, зусім натуральна паўстала пытанне наконт перагляду ўсяго твору. Минула 33 гады, калі ён быў напісаны і надрукаваны. Минула цэлая вялікая эпоха, Беларусь з лапатнай і сярмяжнай, якой яна была тады, вырасла ў індустрыяльную. На яе прасторах з'явіліся волаты-заводы: аўтазавод, трактарны завод і многа, многа іншых, не менш вялікіх і важных.

Мне і падумалася, што на фоне усяго сучаснага жыцця, на фоне гэтай панарамы і яшчэ больш чараўнічай перспектывы - мой гэты верш, няхай сабе і ў кнізе выбраных твораў, з'яўляўся б нечым падбным да той пастушкавай дудкі-жалейкі, на якой і я граў у сваім малечці.

Патрабуецца нешта іншае, нешта больш суцэльнае, што ў якой-небудзь меры было б у гармоніі з Беларуссю сёнешняй.

Мяне ўсё ж вабіў яшчэ вобраз той Беларусі, якой яна ўяўлялася мне ў 1925г., пасля разрухі і руін грамадзянскай вайны - вобразу прыгожай, цудоўнай кветкі нашых лясоў, шпышыны.

Узяўшы ў рукі пяро, я запісаў на паперу новы адменнік, у якім слова «шпышына» замяніў «лясной ружай». Новы адменнік гучаў так:

О Беларусь, лясная ружа,
Зялёны ліст, чырвоны цвет!
Задоў упэзненай і дужай
Ідзеш ты ў шырокі свет.
Над шляхам ясна свецяць зоры
З муроў прадвечнага Крамля.
Нагоджы знішчаны і гора,
Красуе родная зямля.
Варожасць шляху не заслоніць,
Мацнее дух ад перашкод.
Тваё шчаслівае «сягоння»
Стварыў упарты наш народ.
Цябе вітаем шчырай песняй,
І сонцам ясным і зарой,
І кожнай лісцінкай ў лесе,
І кожнай кветкай лугавой.
Пакуль на небе сонца свеціць,
Дакуль існуе светам свет -
Нас не развее дзікі вецер,
Не замяце твой ясны след.
Мы загартуем нашы душы,

А ў час, калі апошні бой -
Непераможнай хваляй рушым,
Цябе заслонім мы сабой.

Пялёсткамі тваімі станем,
Каб вечна красавала ты
І каб шумелі вечна з намі
Твае зялёныя лісты.

О, Беларусь, лясная ружа,
Зялёны ліст, чырвоны цвет!
У грамадзе савецкай, дружнай
Ты і знайшла свой новы свет.

Адразу ў мяне самага паўстала пытанне: а дзе ж гучанне нашае індустрыі? Зусім такое ж пытанне задаў мне і І.Д.Казека, калі я паказаў яму гэты новы адменнік.

Ізноў я бяру пяро ў рукі і дадаю замест чацвёртае строфу новую:

Цябе вітаем працай плённай,
Няспынным рокатам машын,
Сям'ёй усёй шматміліённай
Цябе вітаем як адзін.

Наш вельмі ўдумчывы паэт Васіль Вітка парадзіў памяняць у гэтай строфе радкі: першыя два на месца апошніх.

Максім Танк сказаў, што яму не падабаецца строфа «Пялёсткамі тваімі станем»... цалкам, бо яна выбіваецца з агульнага тону верша, што яму не падабаецца вобраз «лясная ружа», «ясна свецяць», «мацнее дух ад перашкод», прыблізна тое самае сказаў і Анатоль Вялюгін.

Узяўшы да сэрца і ўвагі ўсе гэтыя сяброўскія парадзі, я вярнуўся ізноў да свайго пяра і паперы, прадумаў увесь верш нова і даў яго канчаткова ў такім выглядзе:

О Беларусь, мая айчына,
Ідзеш ты праз шырокі свет.
Красуе сцяг твой, як шпышына,
Зялёны ліст, чырвоны цвет.
Над шляхам не пагаснуць зоры,
З крамлёўскіх векавечных веж.
Надолю знішчыўшы і гора,
Да камунізма нас вядзеш.
Варожасць шляху не заслоніць,
Не спыніць пераможны ход.
Тваё шчаслівае сягоння
Стварыў упарты наш народ.
Сям'ёй усёй шматміліённай
Цябе вітаем, як адзін.

Цябе вітаем працай плённай,
Няспынным рокатам машын.
Дакуль на небе сонца свеціць,
Дакуль існуе светам свет, -

Нас не развее дзікі вецер,
Не замяце твой ясны след.
Мы загартуем нашы душы,
А ў час, калі апошні бой -

Непераможнай хваляй рушым,
Цябе заслонім мы сабой.

О Беларусь, мая айчына,
Ідзеш да найвялікшай з мэт,
Красуе сцяг твой, як шпышына -
Зялёны ліст, чырвоны цвет.

Калі я паставіў апошнюю кропку каля гэтага апошняга адменніка, я і задумаўся. Мне невядома, як спаткаюць гэты мой твор чытачы. Можна, яны яго зганяць...

Але - ці з'явіўся б ён на свет, каб З.П.Матусаў не даў мне мой рукапіс на дадатковы прагляд у той дзень, калі я пра гэта прасіў? Каб І.Д.Казека, В.Вітка, М.Танк і А.Вялюгін не выказалі сваіх сяброўскіх заўваг наконт яго зместу і афармлення? Безумоўна, не. Вось чаму, паколькі гэта першы выпадак такога калектыўнага абмеравання ў маёй практыцы - я і надумаў запісаць усё гэта сабе на памяць і дадаць пры гэтым: калі што добрае будзе сказана пра гэты мой твор, няхай яно, разам з маёй шчырай падзякай, і пойдзе да гэтых таварышаў, бо без іх, як ужо даведзена вышэй, яго і на свеце не было б.

26-27.12.1958, Мінск
Ул. Дубоўка.